

TÁJÉKOZTATÁSGÉPESÍTÉS, REPROGRÁFIA

A Minnesota-i Egyetem gépesített információs rendszere

A szakismeretek szervezettebb, gyorsabb közreadási lehetőségeinek vizsgálata különösen jelentőssé válik hazánkban most, amikor több ágazatunkban kezdik lerakni az ágazati integrált információs rendszerek alapjait, és ezek keretében keresik a szakirodalmi tájékoztatási tevékenység helyét és megszervezésének módját. E munkában segítségünkre lehet a külföldi eredmények tanulmányozása, tapasztalataik átvétele.

A Minnesota-i Egyetem eredményes és színvonalas oktatási és kutatási munkáját a szakemberek jól ismerik. Kevesebbet tudnak azonban az egyetem könyvtárának jól szervezett tájékoztatási tevékenységéről. Közvetlen tapasztalatok alapján az egyetem könyvtárának az állami tájékoztatási hálózatban betöltött feladatáról és helyéről számol be a szerző.

Az USA nagy központi és egyetemi könyvtáraiban egyre jobban előtérbe kerül az információs tevékenység kiterjesztése és korszerűsítése. Így például a National Library of Medicine kidolgozta a MEDLARS rendszert, a Library of Congress a MARC rendszert és a National Agricultural Library is óriási lépésekkel halad a teljes gépesített rendszer felé. Minnesota hálózati együttműködésének és gépesített könyvtári információs rendszerének magva az egyetem könyvtára.

A Minnesota-i Egyetem Könyvtára

A Minnesota-i Egyetem 100 éves multra tekint vissza. A város két pontján található. A St.Paul-i városrészben a mezőgazdasági, a Minneapolis-i városrészben a többi tudomány oktatása folyik, a hallgatói létszám 40 ezer.

A távolság a két egyetemi terület, "campus" között, elég nagy. 25 perc autóval, de a campuson belül is nagy a távolság az egyes karok között. Ezek pavillon rendszerű épületekben helyezkednek el, levegős, fás-ligetes környezetben.

Az egyetem könyvtára az épületek elhelyezésének megfelelően 28 részből áll. Az egyes karoknak és szakoknak külön könyvtára van. Az összállomány: 3 millió könyv, 24 ezer kurrens folyóiratcím, 450 ezer mikrofilm egység és 2,5 millió egyéb könyvtári egység. /A városban ezenkívül még kétszer ennyi könyvtári egység található az együttműködő intézeti és nyilvános könyvtárakban./

A központi könyvtár és a nagyobb tagkönyvtárak önálló épületekben nyertek elhelyezést, míg a kisebb /kb. 10 ezres állományt főleg mikroformátumban őrző/ könyvtárak a fakultásuk valamelyik épületében találhatók.

A Minnesota-i Tájékoztatási Rendszer

A rendszer kiépítésének alapja két irányelv:

- a feladatot számítógép igénybevételével kell megoldani;
- a cél érdekében az egyetemi könyvtáron kívül Minnesota állam kerületében működő más könyvtárakat is be kell vonni az együttműködésbe.

A rendszer kidolgozásánál figyelembe kell venni az USA-ban már jelenleg is működő rendszereket /MEDLARS, MARC/, hogy az USA szakirodalmi tájékoztatási rendszerének szerves részévé váljon.

A programot 1965-ben vázolták fel és első lépcsőként egy kísérlettel indultak el, hogy ez modellje és alapja legyen a program pontos tervezésének. A rendszer megvalósítását 1970-ben kezdték el. /A kísérlet költségeit tudományos alapítványokból fedezték és a teljes rendszer - amelynek bevezetése 8 évet vesz igénybe, tehát beindulása 1978-ra várható - is majd e költségvetésből működik./

A gépi rendszer off-line és on-line részrendszerekből tevődik össze. /Az USA számítógépet már alkalmazó könyvtári és tájékoztatási rendszereiben általában az off-line működési elven alapuló adagolt feldolgozási mód /batch processing/ van túlsúlyban. Bizonyos munkák azonban - főként a tájékoztatásiak - megfelelő sebességgel és folyamatosan csak on-line számítógépes rendszerben, azonnali feldolgozási módban láthatók el./

A rendszerben végső kiépítéskor minden géppel végezhető munkát géppel végeztetnek el. Egységes információtarat hoznak létre, amely könnyen kezelhető, a legkülönbözőbb funkciók ellátására alkalmas és amelynek tartalmaznia kell mind a szakmai információkat, mind az intézmény vezetésével, működésével kapcsolatos adatokat, hogy az alábbi követelményeknek megfelelően:

a könyvtár működési adatait fel lehessen dolgozni /rendelések, kifizetések, lelőhely, kölcsönzés stb./;

tájékoztatást lehessen adni az állomány valamennyi egységéről és azok gyorsan az igénylő rendelkezésére álljanak;

tegye lehetővé a tárgy, ill. szak szerinti keresést;

az igényeknek megfelelő szelektív információszolgáltatást lehessen vele végezni.

Ez a rendszer teljesen megváltoztatja a könyvtári és tájékoztatói munkát. A földrajzilag egymástól távol eső egységek számára lehetővé teszi a teljes rendszer állományának folyamatos használatát, maga a számítógép alkalmazása pedig az egyes egységekben nagymértékben megkönnyíti, meggyorsítja a tevékenységet és erőket szabadít fel a manuális rutinmunkák alól.

A rendszer programja

Első szakasz: a munkák gépesítésének kidolgozása és új módszerek bevezetése.

Ebben a 3 év időtartamig terjedő szakaszban az alábbi tevékenységeket gépesítették: beszerzés, katalogizálás, kölcsönzés, a dokumentumok keresése és az ezzel kapcsolatos könyvelés, kifizetések, adminisztráció. Másrésztől gépi megoldást nyert az intézmény vezetéséhez szükséges adatok nyilvántartása, az egész intézmény teljes könyvelése és adatfeldolgozása. Gépi rendszerben történik az anyagbeszerzéstől a kifizetéseken keresztül valamennyi ilyen jellegű nyilvántartás és jelentés. Továbbá így módon készülnek hatékonyságvizsgálatok, a személyzet fizetési nyilvántartásai stb.

Második szakasz: hálózati együttműködés kialakítása 3 év alatt.

Az előző szakasz befejezése után /1974 végén/ a Minnesota állam területén működő könyvtári és tájékoztatói intézményeket is bevonták a rendszerbe. Így egész Minnesota könyvtári-tájékoztatói intézményei egy központi számítógép igénybevételeivel az első szakaszban vázolt munkálatokat már a számítógéppel végezhetik és használhatják folyamatosan annak teljes adattárát, - amelyben a hálózatba csatolt valamennyi társintézmény adatai is megvannak - saját input és az adatok változtatását is lehetővé tevő terminálok /adatvégállomások/ segítségével. Itt már új elem lesz a gyors könyvtárközi kölcsönzés is, amely különösen mikrofilmek és másolatok esetében egy nap alatt megoldható.

Ebben a szakaszban a rendszer önálló oktató, továbbképző és át-képző laboratóriumot hoz létre, ahol a tájékoztatói szakemberek és a felhasználók oktatása folyik. Ekkor kezdik majd meg a központi tár anyaga alapján saját mágnesszalagos szolgáltatások kiadását és más információs mágnesszalagok használatát /pl. a Chemical Abstracts vagy a National Agricultural Library mágnesszalagjai/.

Harmadik szakasz: kapcsolódás az országos hálózatba.

A fejlesztés harmadik, végső szakasza a teljes program utolsó 2 éve bekapcsolódást jelent az országos rendszerbe. Ezt az teszi lehetővé, hogy addigra meglehetősen sok helyen kiépülnek ilyen intézményi - majd egy-egy államon belüli - rendszerek.

A rendszer modellje

A fokozatosság elvének megfelelően három fő szakaszból álló kísérleteit a Minnesota-i Egyetem Könyvtárának egyik egységében, a Bio-

medical Library-ban /Biológiai-Orvosi Könyvtár/ végezték.

A Biomedical Library az Egyetem Minneapolis-i campusán helyezkedik el. Ez önálló, 6 éve épült ultramodern, a technikai munkákat teljesen gépesítetten ellátó könyvtár, amelynek gyűjtőköre a biológiai és orvostudományokra terjed ki. Mint a legnagyobb kari könyvtárnak az egyetemen, állománya 1970-ben 198 ezer kötet könyv és 3200 periodikus kiadványféleség, évi kölcsönzése 121 ezer egység. Személyi állománya 8 fő egyetemet végzett könyvtáros, 11 fő középkeber és adminisztrátor, valamint 10 fő félnapos kisegítő /egyetemi hallgatók/. A nyitvatartás non stop, 24 órás.

A fejlesztés első szakaszára tervezett feladatok itt mind valóra váltak és a műveletek már rutinszerűen folynak.

A könyvtárközi kölcsönzésre is /amely nagyobb arányban a program második szakaszában indult meg a teljes gépi rendszerben/ elkezdtek egy kísérletet 1968 végén és az nagyon jól bevált. Ez az un. MINITEX /Minnesota Inter-Library Teletype Experiment/ terv telex összeköttetést létesített az egyes egyetemi és a város más pontján, ill. Minnesota állam más területein lévő, összesen 11 könyvtári-tájékoztatási egység között. Egy év alatt 16 089 kölcsönzési igényt elégitettek ki a kéréstől számított két napon belül.

Eredmények

Az egyetemi könyvtár munkájának új alapokra helyezése az anyagi áldozatokon kívül nagy szellemi erőfeszítést követelt már a program kidolgozásakor is. Előnyei azonban a tájékoztatásban dolgozók számára már bebizonyosodtak.

Ami pedig a felhasználókat, elsősorban az egyetem oktatóit illeti, számukra a rendszernek az alábbi előnyei vannak:

gyorsan kapják meg az anyagokat, ill. a tájékoztatást a hálózat többi tagjától is;

miután a könyvtárban és tájékoztatásban dolgozók mentesülnek a rutin munkák alól, a felhasználónak nagy segítséget nyújthatnak egyrészt az anyag feltárásában, amikor mély, deskriptoros indexelést alkalmaznak, másrészt magában az irodalomkutatásban;

a számítógépes rendszerben igen hatékony információkeresést és gépi szelektív információszolgáltatást lehetett kifejleszteni, amelyek a tájékoztatási tevékenység legmagasabb foku, felhasználóra orientált szolgáltatásai;

a rendszer egységes működése segítséget jelent az intézmény vezetősége részére a gazdasági munkában is.

A könyvtár hatékonysága az elmúlt években hatványozódott és ez tükröződik - nem utolsósorban - az egyetem kutatóinak, oktatóinak sikereiben, az oktatás színvonalában, hallgatóinak eredményeiben.

Herpay Balázsné